

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a treia)

20 decembrie 2017 *

„Trimitere preliminară – Libertatea de stabilire și libera circulație a lucrătorilor – Articolele 45 și 49 TFUE – Recunoașterea reciprocă a diplomelor, a certificatelor și a altor titluri oficiale de calificare ca medic – Directivele 75/363/CEE și 93/16/CEE – Remunerarea medicilor specialiști în formare profesională”

În cauza C-419/16,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Tribunale di Bolzano (Tribunalul din Bolzano, Italia), prin decizia din 15 iulie 2016, primită de Curte la 28 iulie 2016, în procedura

Sabine Simma Federspiel

împotriva

Provincia autonoma di Bolzano,

Equitalia Nord SpA,

CURTEA (Camera a treia),

compusă din domnul L. Bay Larsen, președinte de cameră, și domnii J. Malenovský, M. Safjan (raportor), D. Šváby și M. Vilaras, judecători,

avocat general: domnul N. Wahl,

grefier: domnul R. Schiano, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 15 iunie 2017,

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru doamna Simma Federspiel, de F. Dagostin și de S. Fassa, avocați;
- pentru Provincia autonoma di Bolzano, de J. A. Walther von Herbstenburg, Rechtsanwalt;
- pentru Comisia Europeană, de H. Støvlbæk, de M. Kellerbauer și de L. Malferrari, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 13 septembrie 2017,

* Limba de procedură: italiana.

pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 2 alineatul (1) litera (c) din Directiva 75/363/CEE a Consiliului din 16 iunie 1975 privind coordonarea actelor cu putere de lege și actelor administrative privind activitățile medicilor (JO 1975, L 167, p. 14), astfel cum a fost modificată prin Directiva 82/76/CEE a Consiliului din 26 ianuarie 1982 (JO 1982, L 43, p. 21) (denumită în continuare „Directiva 75/363”), precum și a articolului 45 TFUE.
- 2 Această cerere a fost prezentată în cadrul unui litigiu între doamna Sabine Simma Federspiel, pe de o parte, și Provincia autonoma di Bolzano (Provincia autonomă Bolzano, Italia) și Equitalia Nord SpA, pe de altă parte, în legătură cu acte prin care această provincie a somat-o pe doamna Simma Federspiel să îi restituie o parte din cuantumul, majorat cu dobânzi, al bursei de specializare percepute pentru formarea profesională pe bază de program integral de medic specialist în neurologie și în psihiatrie efectuată într-un alt stat membru decât Republica Italiană.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

Directiva 75/363

- 3 Articolul 2 alineatul (1) din Directiva 75/363 prevedea:

„Statele membre se asigură că formarea profesională care conduce la obținerea unei diplome, a unui certificat sau a altui titlu oficial de calificare ca medic specialist îndeplinește cel puțin următoarele condiții:

- (a) presupune absolvirea și validarea a șase ani de studii din cadrul ciclului de formare profesională menționat la articolul 1;
 - (b) cuprinde instruirea teoretică și practică;
 - (c) se efectuează pe bază de program integral, sub controlul autorităților sau al organismelor competente, în conformitate cu punctul 1 din anexa la prezenta directivă;
 - (d) se desfășoară într-un centru universitar, într-un spital sau, după caz, într-o instituție de sănătate aprobată în acest sens de autoritățile sau organismele competente;
 - (e) implică participarea personală a medicului candidat la specializarea respectivă la activitatea și la responsabilitățile serviciilor în cauză.” [traducere neoficială]
- 4 Anexa la această directivă, intitulată „Caracteristici ale formării profesionale pe bază de program integral și cu frecvență parțială a medicilor specialiști”, prevedea la punctul 1, intitulat „Formarea profesională pe bază de program integral a medicilor specialiști”:

„O astfel de formare profesională se desfășoară în posturi specifice recunoscute de autoritățile competente.

Formarea profesională implică participarea la toate activitățile medicale ale departamentului în care se desfășoară, inclusiv la gărzi, astfel încât specialistul în formare să consacre acestei formări profesionale practice și teoretice întreaga sa activitate profesională pe toată durata unei săptămâni de lucru și pe parcursul anului, în conformitate cu modalitățile stabilite de autoritățile competente. În consecință, aceste posturi sunt remunerate corespunzător.

[...]” [traducere neoficială]

Directiva 93/16

- 5 Directiva 75/363 a fost abrogată, la 15 aprilie 1993, prin Directiva 93/16/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind facilitarea liberei circulații a medicilor și recunoașterea reciprocă a diplomelor, a certificatelor și a altor titluri oficiale de calificare (JO 1993, L 165, p. 1, Ediție specială, 06/vol. 2, p. 139). Aceasta din urmă a fost abrogată prin Directiva 2005/36/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 7 septembrie 2005 privind recunoașterea calificărilor profesionale (JO 2005, L 255, p. 22, Ediție specială, 05/vol. 8, p. 3), începând de la 20 octombrie 2007.
- 6 Titlul III din Directiva 93/16, intitulat „Coordonarea actelor cu putere de lege și a actelor administrative privind activitățile medicilor”, cuprindea articolul 24 din aceasta, care prevedea la alineatul (1):

„Statele membre se asigură că formarea profesională care conduce la obținerea unei diplome, a unui certificat sau a altui titlu oficial de calificare ca medic specialist îndeplinește cel puțin următoarele condiții:

 - (a) presupune absolvirea și validarea a șase ani de studii din cadrul ciclului de formare profesională menționat la articolul 23 [...];
 - (b) cuprinde instruirea teoretică și practică;
 - (c) se efectuează pe bază de program integral, sub controlul autorităților sau al organismelor competente în conformitate cu punctul 1 din anexa I;
 - (d) se desfășoară într-un centru universitar, într-un spital sau, după caz, într-o instituție de sănătate aprobată în acest sens de autoritățile sau organismele competente;
 - (e) implică participarea personală a medicului candidat la specializarea respectivă la activitatea și responsabilitățile serviciilor în cauză.”
- 7 Anexa I la Directiva 93/16, intitulată „Caracteristici ale formării profesionale pe bază de program integral și cu frecvență parțială a medicilor specialiști, după cum se menționează la articolul 24 alineatul (1) [litera (c)] și la articolul 25” prevedea la punctul 1, intitulat „Formarea profesională pe bază de program integral a medicilor specialiști”:

„O astfel de formare profesională se desfășoară în posturi specifice recunoscute de autoritățile competente.

Formarea profesională implică participarea la toate activitățile medicale ale departamentului în care se desfășoară, inclusiv la gărzi, astfel încât specialistul în formare să consacre acestei formări profesionale practice și teoretice întreaga sa activitate profesională pe toată durata unei săptămâni de lucru și pe parcursul anului, în conformitate cu modalitățile stabilite de autoritățile competente. În consecință, aceste posturi sunt remunerate corespunzător.

[...]"

Dreptul italian

- 8 Articolul 1 din legea provinciale n. 1 – Formazione di medici specialisti (Legea provincială nr. 1 privind formarea profesională a medicilor specialiști) din 3 ianuarie 1986 (BU nr. 2 din 14 ianuarie 1986, denumită în continuare „Legea provincială nr. 1/86) prevedea:

„(1) Întrucât în provincia [autonomă] Bolzano nu există posibilitatea de a obține specializări medicale, consilierul provincial competent în materie este autorizat [...] să încheie cu universitățile italiene și cu organele publice austriece competente, potrivit reglementărilor în materie din acel stat, convenții speciale privind instituirea unor posturi suplimentare pentru formarea medicală de specialitate, ținând seama, în orice caz, de normele naționale și provinciale în vigoare.

(2) Convenția încheiată potrivit alineatului anterior cu organele publice austriece poate să prevadă că Provincia [autonomă Bolzano] achită acestor organe o sumă care nu depășește plafonul maxim al bursei prevăzute la articolul 3 [...], în cazul în care acestea procedează la plata unei retribuiți corespunzătoare în beneficiul medicului care urmează un curs de specializare.”

- 9 Potrivit articolului 7 din Legea provincială nr. 1/86:

„(1) [Medicii] beneficiari [...] trebuie să se angajeze că vor presta serviciu în cadrul Serviciului Public de Sănătate al Provinciei [autonome] Bolzano pentru o perioadă care urmează a fi stabilită de Giunta provinciale (Consiliul Provincial) prin regulament. Această perioadă nu poate fi mai mică de cinci ani și trebuie efectuată în termenul stabilit prin același regulament.

(2) În cazul nerespectării totale sau parțiale a angajamentului prevăzut la alineatul anterior, va trebui să fie restituită o parte a bursei de specializare sau a contribuției financiare, inclusiv dobânzile legale. Partea care trebuie să fie restituită se stabilește prin decizia Consiliului Provincial în temeiul unui regulament și nu poate depăși 70 % din bursa ori, respectiv, din contribuția în cauză.”

- 10 Decreto del presidente della Giunta provinciale nr. 6/1988 (Decretul președintelui Consiliului Provincial) din 29 martie 1988 prevedea:

„(1) [Medicii] beneficiari ai burselor de specializare sau ai contribuțiilor [prevăzute în Legea provincială nr. 1/86] trebuie să se angajeze că vor presta cinci ani de serviciu în cadrul Serviciului Public de Sănătate al Provinciei [autonome] Bolzano, inclusiv în temeiul unei convenții, care trebuie efectuați în termen de zece ani începând de la data obținerii specializării sau de la data încheierii practicii.

(2) Acordarea burselor sau a contribuțiilor este condiționată de depunerea unei declarații exprese în acest sens, dată de persoana interesată [...] care conține angajamentul de a respecta condiția prevăzută la alineatul (1).

(3) Beneficiarii sunt obligați:

- a) să restituie până la 70 % din bursa sau din contribuția totală, în caz de nerespectare totală a angajamentului prevăzut la alineatul (1);
- b) să restituie până la 14 % din bursa sau din contribuția totală pentru fiecare an sau fracțiune de an mai mare de șase luni de serviciu neprestat, până la un maxim de cinci ani, în caz de nerespectare parțială a angajamentului în cauză.

[...]

- (5) Nu există o nerespectare a angajamentului prevăzut la alineatul (1) în cazul în care persoana interesată dovedește că a depus cerere de angajare la Serviciul Public de Sănătate al Provinciei [autonome] Bolzano și că a participat cu succes la concursurile aferente sau a fost inclusă în listele pentru încheierea de convenții, însă nu a fost invitată ulterior să își preia activitatea în cadrul serviciului respectiv.

[...]”

Litigiul principal și întrebările preliminare

- 11 Doamna Simma Federspiel este un cetățean italian care a urmat, din anul 1992 până în anul 2000, o formare profesională pe bază de program integral de medic specialist în neurologie și în psihiatrie, oferită de clinica universitară din Innsbruck (Austria) și care a perceput, în această perioadă, o bursă de studii acordată de Provincia autonomă Bolzano în temeiul articolului 1 din Legea provincială nr. 1/86. Până la 31 iulie 2000, aceasta locuia la Bolzano. De la data menționată, aceasta locuiește la Bregenz (Austria), unde exercită profesia de medic.
- 12 Beneficiul acestei burse era condiționat de angajamentul doamnei Simma Federspiel de a lucra la Serviciul Public de Sănătate al Provinciei autonome Bolzano timp de cinci ani într-o perioadă de zece ani, începând de la data dobândirii specializării, sau de a rambursa, în cazul nerespectării totale a acestui angajament, până la 70 % din cuantumul bursei menționate și, în cazul nerespectării parțiale a acestui angajament, până la 14 % din cuantumul acesteia, acordată pentru fiecare an sau fracțiune de an care excede șase luni de serviciu neprestat. Doamna Simma Federspiel a semnat o declarație expresă în acest sens la 21 decembrie 1992.
- 13 Din decizia de trimitere reiese că Provincia autonomă Bolzano a plătit bursa în discuție clinicii universitare din Innsbruck conform unei convenții semnate cu Landul Tirol (Austria). Această clinică universitară ar fi efectuat ulterior plățile către doamna Simma Federspiel. Instanța de trimitere constată că nu rezultă că aceasta din urmă ar fi perceput alte beneficii pentru activitatea exercitată în cadrul specializării sale.
- 14 Prin scrisoarea din 20 februarie 2013, Provincia autonomă Bolzano a invitat-o pe doamna Simma Federspiel să îi furnizeze fie un atestat privind munca pe care a efectuat-o în cadrul Serviciului Public de Sănătate din această provincie, fie o dovadă că prezentase o cerere de angajare la acest serviciu public și că participase cu succes la concursurile adecvate sau că fusese inclusă în listele de candidați eligibili fără a fi, cu toate acestea, chemată ulterior să exercite activitatea menționată.
- 15 În răspuns la această scrisoare, doamna Simma Federspiel a informat Provincia autonomă Bolzano că nu exercitase o activitate în această provincie de la obținerea specializării.
- 16 În aceste condiții, prin decretul din 5 august 2013, provincia menționată a somat-o să ramburseze 70 % din cuantumul bursei percepute, și anume suma de 68 515,24 euro, majorată cu dobânzi în cuantum de 51 418,63 euro, și anume, în total, suma de 119 933,87 euro.
- 17 Doamna Simma Federspiel a sesizat Tribunale di Bolzano (Tribunalul din Bolzano, Italia) pentru a obține anularea actelor prin care Provincia autonomă Bolzano a somat-o să ramburseze suma menționată. În susținerea acțiunii formulate, aceasta invocă nelegalitatea Legii provinciale nr. 1/86 în temeiul căreia au fost adoptate actele menționate.

- 18 În această privință, instanța menționată subliniază că obligația prevăzută de reglementarea provincială de a rambursa 70 % din cuantumul bursei percepute, pe lângă dobânzile legale, angajează, în practică, medicii în cauză să ramburseze o sumă mult superioară celei care a fost acordată pentru bursa menționată.
- 19 În plus, instanța de trimitere are îndoieli cu privire la conformitatea regimului prevăzut de această reglementare cu dreptul Uniunii și în special cu articolul 45 TFUE, în măsura în care reglementarea menționată are ca efect descurajarea medicilor specialiști de a părăsi statul membru de origine în vederea stabilirii și a exercitării unei activități profesionale în alt stat membru.
- 20 Considerând că soluționarea litigiului pendinte în fața sa depinde de interpretarea dispozițiilor dreptului Uniunii, Tribunale di Bolzano (Tribunalul din Bolzano) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:
- „1) Articolul 2 alineatul (1) litera (c) din Directiva [75/363] și anexa [la această directivă] trebuie interpretate în sensul că se opun unei norme de drept intern precum cea aplicabilă în cauza principală, care condiționează acordarea remunerației destinate medicilor care urmează un curs de specializare de depunerea unei declarații privind angajamentul medicului beneficiar de a presta cel puțin cinci ani de serviciu în cadrul Serviciului Public de Sănătate al Provinciei autonome Bolzano în termen de zece ani începând de la data obținerii specializării și care, în cazul nerespectării totale a acestei obligații, permite în mod expres Provinciei autonome Bolzano, organism care finanțează remunerațiile, să obțină restituirea unui cuantum de până la 70 % din bursa acordată plus dobânzile legale calculate începând de la data la care administrația a achitat fiecare contribuție?
- 2) În cazul unui răspuns negativ la prima întrebare, principiul liberei circulații a lucrătorilor prevăzut la articolul 45 TFUE se opune unei norme de drept intern precum cea aplicabilă în cauza principală, care condiționează acordarea remunerației destinate medicilor care urmează un curs de specializare de depunerea unei declarații privind angajamentul medicului beneficiar de a presta cel puțin cinci ani de serviciu în cadrul Serviciului Public de Sănătate al Provinciei autonome Bolzano în termen de zece ani începând de la data obținerii specializării și care, în cazul nerespectării totale a acestei obligații, permite în mod expres Provinciei autonome Bolzano, organism care finanțează remunerațiile, să obțină restituirea unui cuantum de până la 70 % din bursa acordată plus dobânzile legale calculate începând de la data la care administrația a achitat fiecare contribuție?”

Cu privire la întrebările preliminare

Cu privire la prima întrebare

- 21 Prin intermediul primei întrebări formulate, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă articolul 2 alineatul (1) litera (c) din Directiva 75/363 și anexa la această directivă trebuie interpretate în sensul că se opun unei reglementări a unui stat membru precum cea în discuție în litigiul principal, în temeiul căreia acordarea bursei naționale destinate să finanțeze o formare profesională acordată într-un alt stat membru, care conduce la obținerea titlului de medic specialist, este subordonată condiției ca medicul beneficiar să își exercite activitatea profesională în acest prim stat membru timp de cinci ani într-o perioadă de zece ani începând de la încheierea specializării sau, în caz contrar, să ramburseze până la 70 % din cuantumul bursei percepute, majorat cu dobânzi.
- 22 Cu titlu prealabil, trebuie să se constate că, în cauza principală, formarea profesională de medic specialist în neuropsihiatrie acordată de clinica universitară din Innsbruck doamnei Simma Federspiel a început în cursul anului 1992 și s-a încheiat în cursul anului 2000. Prin urmare, cauza principală

este guvernată de dispozițiile Directivei 75/363 până la 15 aprilie 1993, dată la care a produs efecte abrogarea acesteia prin Directiva 93/16, și de dispozițiile acesteia din urmă începând de la această dată.

- 23 În ceea ce privește Directiva 75/363, aceasta prevedea, la articolul 2 alineatul (1) litera (c), că formarea profesională care conduce la obținerea unei diplome, a unui certificat sau a altui titlu oficial de calificare ca medic specialist trebuia să se efectueze pe bază de program integral, sub controlul autorităților sau al organismelor competente, în conformitate cu punctul 1 din anexa la această directivă. Potrivit punctului respectiv, formarea profesională menționată se efectua pe posturi de muncă remunerate corespunzător.
- 24 Articolul 24 alineatul (1) litera (c) din Directiva 93/16, precum și punctul 1 din anexa I la aceasta sunt redactate în termeni comparabili celor prezentați la punctul precedent.
- 25 În această privință, trebuie arătat că dispozițiile menționate prevăd obligația de a remunera perioadele de formare profesională privind specializările medicale pentru a evita ca nivelul de formare profesională a medicilor specialiști să fie compromis, printre altele, prin exercitarea paralelă, cu titlu privat, a unei activități profesionale (a se vedea în acest sens Hotărârea din 25 februarie 1999, Carbonari și alții, C-131/97, EU:C:1999:98, punctul 40).
- 26 Desigur, această obligație este, ca atare, necondiționată, precum și suficient de precisă (Hotărârea din 25 februarie 1999, Carbonari și alții, C-131/97, EU:C:1999:98, punctul 44) și este în întregime legată de respectarea condițiilor de formare profesională a medicilor specialiști (a se vedea în acest sens Hotărârea din 25 februarie 1999, Carbonari și alții, C-131/97, EU:C:1999:98, punctul 41).
- 27 Or, deși este adevărat că medicii în curs de specializare se bucură de un drept la remunerație (a se vedea în acest sens Hotărârea din 25 februarie 1999, Carbonari și alții, C-131/97, EU:C:1999:98, punctul 42), nu rezultă că condiția în discuție în litigiul principal afectează obligația corespunzătoare de a-i remunera, care, de altfel, nu este, după cum rezultă din jurisprudența Curții, necondiționată în ceea ce privește cuantumul său (Hotărârea din 25 februarie 1999, Carbonari și alții, C-131/97, EU:C:1999:98, punctul 47), nici, așadar, respectarea condițiilor de formare profesională a medicilor specialiști.
- 28 În această privință, trebuie amintit că doamna Simma Federspiel a beneficiat în perioada de specializare de o remunerație al cărei caracter suficient în scopul dobândirii formării profesionale de către aceasta a fost recunoscut de toate părțile care au prezentat observații în cadrul prezentei cauze, inclusiv de doamna Simma Federspiel.
- 29 Astfel, condiția în discuție în litigiul principal nu intervine decât la încheierea perioadei de specializare a medicilor specialiști, fără a aduce atingere condițiilor de formare profesională a acestora, și nu are legătură cu relația dintre aceștia și statul membru care asigură formarea profesională.
- 30 Prin urmare, într-un astfel de context, articolul 2 alineatul (1) litera (c) din Directiva 75/363 și articolul 24 alineatul (1) litera (c) din Directiva 93/16 nu pot fi interpretate în sensul că se opun unei condiții precum cea în discuție în litigiul principal.
- 31 Ținând seama de considerațiile care precedă, trebuie să se răspundă la prima întrebare că articolul 2 alineatul (1) litera (c) din Directiva 75/363, precum și articolul 24 alineatul (1) litera (c) din Directiva 93/16 trebuie interpretate în sensul că nu se opun unei reglementări a unui stat membru precum cea în discuție în litigiul principal, în temeiul căreia acordarea bursei naționale destinate să finanțeze o formare profesională efectuată într-un alt stat membru, care conduce la obținerea titlului de medic specialist, este subordonată condiției ca medicul beneficiar să își exercite activitatea profesională în

acest prim stat membru timp de cinci ani într-o perioadă de zece ani începând de la încheierea specializării sau, în caz contrar, să ramburseze până la 70 % din cuantumul bursei percepute, majorat cu dobânzi.

Cu privire la a doua întrebare

- 32 Prin intermediul celei de a doua întrebări formulate, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă articolul 45 TFUE trebuie interpretat în sensul că se opune unei reglementări a unui stat membru precum cea în discuție în litigiul principal, în temeiul căreia acordarea bursei naționale destinate să finanțeze o formare profesională asigurată într-un alt stat membru, care conduce la obținerea titlului de medic specialist, este subordonată condiției ca medicul beneficiar să își exercite activitatea profesională în acest prim stat membru timp de cinci ani într-o perioadă de zece ani începând de la încheierea specializării sau, în caz contrar, să ramburseze până la 70 % din cuantumul bursei percepute, majorat cu dobânzi.
- 33 Cu titlu prealabil, trebuie amintit că, în conformitate cu articolul 168 alineatul (7) TFUE, astfel cum a fost interpretat de jurisprudența Curții, dreptul Uniunii nu aduce atingere competenței statelor membre de a adopta dispoziții menite să reglementeze organizarea serviciilor de sănătate. Totuși, în exercitarea acestei competențe, statele membre trebuie să respecte dreptul Uniunii, în special dispozițiile Tratatului FUE referitoare la libertățile fundamentale care interzic statelor membre să instituie sau să mențină restricții nejustificate privind exercitarea acestor libertăți în domeniul îngrijirilor medicale (a se vedea în acest sens Hotărârea din 21 septembrie 2017, Malta Dental Technologists Association și Reynaud, C-125/16, EU:C:2017:707, punctul 54 și jurisprudența citată).
- 34 În această privință, reglementarea în discuție în litigiul principal nu operează o distincție după cum activitatea exercitată de medicul beneficiar al bursei în discuție într-un stat membru altul decât Republica Italiană trebuie sau nu trebuie să fie calificată drept activitate salariată. În plus, nici decizia de trimitere, nici dosarul de care dispune Curtea nu permit să se determine dacă doamna Simma Federspiel exercită profesia de medic în Austria ca salariat sau în cadrul unei profesii libere și, așadar, dacă situația vizată de litigiul principal intră sub incidența liberei circulații a lucrătorilor, prevăzută la articolul 45 TFUE, sau a libertății de stabilire, prevăzută la articolul 49 TFUE. În consecință, o reglementare precum cea în discuție în litigiul principal trebuie să fie examinată având în vedere atât articolul 45 TFUE, cât și articolul 49 TFUE.
- 35 Potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, ansamblul dispozițiilor tratatului referitoare la libera circulație a persoanelor urmărește facilitarea exercitării de activități profesionale de orice natură de către resortisanții Uniunii pe teritoriul Uniunii și se opune măsurilor care i-ar putea defavoriza atunci când doresc să exercite o activitate pe teritoriul unui alt stat membru decât statul lor membru de origine. În acest context, resortisanții statelor membre dispun în special de dreptul, izvorât direct din tratat, de a-și părăsi statul membru de origine pentru a se deplasa pe teritoriul unui alt stat membru și de dreptul de ședere pe teritoriul aceluia stat pentru a desfășura o activitate. În consecință, articolul 45 TFUE se opune oricărei măsuri naționale care este susceptibilă să îngreuneze sau să facă mai puțin atractivă exercitarea de către resortisanții Uniunii a libertății fundamentale garantate de acest articol (Hotărârea din 18 iulie 2017, Erzberger, C-566/15, EU:C:2017:562, punctul 33 și jurisprudența citată). Acest lucru este valabil și în cazul restricțiilor aduse libertății de stabilire, prevăzută la articolul 49 TFUE (a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 decembrie 2013, Venturini și alții, C-159/12-C-161/12, EU:C:2013:791, punctul 30, precum și Hotărârea din 5 aprilie 2017, Borta, C-298/15, EU:C:2017:266, punctul 47 și jurisprudența citată).
- 36 Trebuie să se constate că o reglementare a unui stat membru precum cea în discuție în cauza principală, care subordonează acordarea unei burse destinate să finanțeze o formare profesională a unui medic specialist acordată într-un alt stat membru condiției ca medicul beneficiar să își exercite activitatea profesională în acest prim stat o anumită perioadă începând de la încheierea specializării

este susceptibilă să descurajeze acest medic să își exercite dreptul la libera circulație sau la libertatea de stabilire, prevăzut la articolele 45 și 49 TFUE. Astfel, medicul respectiv va fi descurajat să părăsească statul membru de origine pentru a merge să lucreze sau să se stabilească într-un alt stat membru, în cazul în care acest lucru îl determină să ramburseze până la 70 % din cuantumul bursei percepute, majorat cu dobânzi (a se vedea prin analogie Hotărârea din 8 noiembrie 2012, Radziejewski, C-461/11, EU:C:2012:704, punctul 31).

- 37 În consecință, o astfel de reglementare constituie o restricție privind libera circulație a lucrătorilor și libertatea de stabilire interzisă, în principiu, de articolele 45 și 49 TFUE.
- 38 Potrivit unei jurisprudențe consacrate, măsuri naționale susceptibile să îngreuneze sau să facă mai puțin atractivă exercitarea libertăților fundamentale garantate de tratat pot fi admise numai cu condiția să urmărească un obiectiv de interes general, să fie de natură să asigure realizarea acestuia și să nu depășească ceea ce este necesar pentru atingerea obiectivului urmărit (Hotărârea din 13 iulie 2016, Pöpperl, C-187/15, EU:C:2016:550, punctul 29 și jurisprudența citată).
- 39 În litigiul principal, trebuie să se constate, în primul rând, că reglementarea națională în cauză se aplică fără discriminare pe motiv de cetățenie sau de naționalitate.
- 40 Trebuie subliniat că problema de a stabili care obiective sunt efectiv urmărite de legislația națională este, în cadrul unei cauze cu care este sesizată Curtea în temeiul articolului 267 TFUE, de competența instanței de trimitere (a se vedea în special Hotărârea din 15 septembrie 2011, Dickinger și Ömer, C-347/09, EU:C:2011:582, punctul 51).
- 41 După cum au arătat Provincia autonomă Bolzano și Comisia Europeană în observațiile scrise și în ședință în prezenta cauză, măsurile prevăzute de reglementarea națională în discuție în litigiul principal sunt destinate să asigure populației din această provincie o asistență medicală specializată de înaltă calitate, echilibrată și accesibilă tuturor, menținând în același timp echilibrul financiar al securității sociale.
- 42 În această privință, trebuie amintit că sănătatea și viața persoanelor ocupă primul loc printre bunurile și interesele protejate de tratat. Pe de altă parte, nu numai că riscul unei atingeri grave aduse echilibrului financiar al sistemului de securitate socială poate constitui, prin el însuși, un motiv imperativ de interes general care poate justifica un obstacol în calea libertăților fundamentale prevăzute de Tratatul FUE, dar, în plus, obiectivul constând în menținerea, din motive de sănătate publică, a unui serviciu medical și spitalicesc echilibrat și accesibil tuturor se poate de asemenea încadra în una dintre derogările justificate de motive de sănătate publică, în măsura în care un astfel de obiectiv contribuie la realizarea unui nivel ridicat de protecție a sănătății. Sunt astfel vizate măsurile care, pe de o parte, răspund obiectivului de interes general care constă în a asigura pe teritoriul statului membru în cauză un acces suficient și permanent la o gamă echilibrată de îngrijiri medicale de calitate și, pe de altă parte, vizează să asigure un control al costurilor și să evite, în măsura în care este posibil, orice risipă a resurselor financiare, tehnice și umane (a se vedea în acest sens Hotărârea din 28 ianuarie 2016, CASTA și alții, C-50/14, EU:C:2016:56, C-50/14, punctele 60 și 61).
- 43 Reglementarea națională în discuție în litigiul principal are ca obiectiv crearea de posturi suplimentare pentru formarea profesională de medic specialist și permite astfel creșterea numărului de medici specializați pe piața muncii. Astfel, această reglementare, prin faptul că constrânge medicii care au beneficiat de bursa în discuție în litigiul principal să își exercite activitatea profesională în Provincia autonomă Bolzano o anumită perioadă începând de la încheierea specializării, contribuie la a răspunde cererii de medici specialiști în această provincie.
- 44 În aceste condiții, trebuie să se constate că măsurile prevăzute de reglementarea națională în discuție în litigiul principal urmăresc obiectivele legitime menționate la punctul 42 din prezenta hotărâre.

- 45 În această privință, trebuie, mai întâi, să se amintească faptul că din jurisprudența Curții reiese că revine statelor membre sarcina de a decide cu privire la nivelul la care înțeleg să asigure protecția sănătății publice și cu privire la modul în care trebuie atins acest nivel. Întrucât acest nivel poate varia de la un stat membru la altul, este necesar să se recunoască statelor membre o marjă de apreciere în acest domeniu (a se vedea în acest sens Hotărârea din 21 septembrie 2017, Malta Dental Technologists Association și Reynaud, C-125/16, EU:C:2017:707, punctul 60).
- 46 În ceea ce privește, pe de o parte, caracterul adecvat al dispozițiilor în discuție în litigiul principal, trebuie să se observe că obligația, în temeiul reglementării în cauză, a medicului specialist, a cărui formare profesională a fost finanțată de acest stat, de a lucra în Provincia autonomă Bolzano a statului respectiv o anumită perioadă după efectuarea formării profesionale respective contribuie la a răspunde cererii de medici specialiști în această provincie. Prin urmare, această obligație corespunde obiectivului de interes general care constă în a garanta un acces suficient și permanent la o gamă echilibrată de îngrijiri medicale de calitate și este de natură să contribuie la controlul costurilor legate de acest serviciu și, așadar, să protejeze sănătatea publică.
- 47 Pe de altă parte, în ceea ce privește aprecierea care trebuie efectuată cu privire la caracterul necesar al dispozițiilor menționate, instanța de trimitere va trebui să țină seama de faptul că, după cum a subliniat avocatul general la punctele 87 și 88 din concluzii, obligația medicilor specialiști care au beneficiat de o finanțare a formării lor profesionale de a lucra în Provincia autonomă Bolzano este limitată la cinci ani și aceasta într-un termen de zece ani începând de la dobândirea specializării și că nu ia naștere, în conformitate cu reglementarea națională în discuție în litigiul principal, decât în cazul în care un post de medic specialist este disponibil în această provincie pentru medicul în cauză, iar postul respectiv îi este oferit în timp util.
- 48 De asemenea, sunt pertinente în scopul aprecierii menționate nevoile specifice, evocate de Comisie, precum și de avocatul general la punctul 91 din concluzii, ale Provinciei autonome Bolzano, și anume necesitatea de a asigura disponibilitatea îngrijirilor medicale de calitate în cele două limbi oficiale ale acestei regiuni, și anume limbile germană și italiană, și, așadar, dificultatea recrutării unui număr suficient de medici specialiști apți să își exercite profesia în cele două limbi.
- 49 În cele din urmă, niciun element al dosarului nu este de natură să demonstreze că există o măsură alternativă susceptibilă să permită acestei provincii să recruteze un număr suficient de medici specialiști apți să își exercite profesia în cele două limbi.
- 50 În ceea ce privește împrejurarea că, în caz de nerespectare a obligației prevăzute la punctul 47 din prezenta hotărâre, medicul în cauză are obligația să ramburseze până la 70 % din cuantumul bursei percepute destinate să finanțeze formarea profesională care a condus la obținerea titlului de medic specialist, trebuie să se constate că, după cum a arătat, în esență, avocatul general la punctul 94 din concluzii, acest cuantum care trebuie rambursat nu pare disproportionat având în vedere că nu depășește, în afară de dobânzile legale care sunt consecința normală a unei întârzieri la plată, suma percepută pentru această finanțare. Pe de altă parte, doamna Simma Federspiel, prin semnarea declarației, își exprimase acordul în ceea ce privește obligația de a rambursa bursa primită în caz de nerespectare totală a acestui angajament.
- 51 Ținând seama de ansamblul considerațiilor care precedă, trebuie să se răspundă la a doua întrebare că articolele 45 și 49 TFUE trebuie interpretate în sensul că nu se opun unei reglementări a unui stat membru precum cea în discuție în litigiul principal, în temeiul căreia acordarea bursei naționale destinate să finanțeze o formare profesională efectuată într-un alt stat membru, care conduce la obținerea titlului de medic specialist, este subordonată condiției ca medicul beneficiar să își exercite activitatea profesională în acest prim stat membru timp de cinci ani într-o perioadă de zece ani începând de la încheierea specializării sau, în caz contrar, să ramburseze până la 70 % din cuantumul bursei percepute, majorat cu dobânzi, cu excepția cazului în care măsurile prevăzute de această

reglementare nu contribuie efectiv la urmărirea obiectivelor de protecție a sănătății publice și de echilibru financiar al sistemului de securitate socială și depășesc ceea ce este necesar în această privință, aspect a cărui apreciere este de competența instanței de trimitere.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 52 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a treia) declară:

- 1) **Articolul 2 alineatul (1) litera (c) din Directiva 75/363/CEE a Consiliului din 16 iunie 1975 privind coordonarea actelor cu putere de lege și actelor administrative privind activitățile medicilor, astfel cum a fost modificată prin Directiva 82/76/CEE a Consiliului din 26 ianuarie 1982, precum și articolul 24 alineatul (1) litera (c) din Directiva 93/16/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind facilitarea liberei circulații a medicilor și recunoașterea reciprocă a diplomelor, a certificatelor și a altor titluri oficiale de calificare trebuie interpretate în sensul că nu se opun unei reglementări a unui stat membru precum cea în discuție în litigiul principal, în temeiul căreia acordarea bursei naționale destinate să finanțeze o formare profesională efectuată într-un alt stat membru, care conduce la obținerea titlului de medic specialist, este subordonată condiției ca medicul beneficiar să își exercite activitatea profesională în acest prim stat membru timp de cinci ani într-o perioadă de zece ani începând de la încheierea specializării sau, în caz contrar, să ramburseze până la 70 % din cuantumul bursei percepute, majorat cu dobânzi.**
- 2) **Articolele 45 și 49 TFUE trebuie interpretate în sensul că nu se opun unei reglementări a unui stat membru precum cea în discuție în litigiul principal, în temeiul căreia acordarea bursei naționale destinate să finanțeze o formare profesională efectuată într-un alt stat membru, care conduce la obținerea titlului de medic specialist, este subordonată condiției ca medicul beneficiar să își exercite activitatea profesională în acest prim stat membru timp de cinci ani într-o perioadă de zece ani începând de la încheierea specializării sau, în caz contrar, să ramburseze până la 70 % din cuantumul bursei percepute, majorat cu dobânzi, cu excepția cazului în care măsurile prevăzute de această reglementare nu contribuie efectiv la urmărirea obiectivelor de protecție a sănătății publice și de echilibru financiar al sistemului de securitate socială și depășesc ceea ce este necesar în această privință, aspect a cărui apreciere este de competența instanței de trimitere.**

Semnături